
BİNGÖL BAL BORSASI İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

A Model Suggestion for a Honey Exchange Market in Bingöl

Bilal BAĞIŞ¹ Çağlar YURTSEVEN²

Geliş: 16.09.2017 / Kabul: 11.10.2017

DOI: 10.29029/busbed.334952

Öz

Bal üretimi, Bingöl ekonomisinin potansiyel lokomotif sektörlerinden biridir. Ancak henüz profesyonelleşme yönünde gerekli adımlar atılabilmiş değildir. Bu sebeple, katma değeri çok yüksek bir ürün olan baldan yeterince faydalanılamamaktadır. Bingöl Üniversitesi'nin 'Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyona Farklılaşması ve İhtisaslaşması' programı kapsamında pilot üniversiteler arasında seçilmesi ve bu kapsamda da arıcılığın da odaklanılacak temel alan olarak belirlenmiş olması bu gidişatı tersine çevirebilir. Bunun için, bal üretimi standartlarının, üretici ve tüketici ilişkilerinin düzenlenmesi; üretim miktarının ve kalitesinin artırılmasının yanında; balın ticaretinin yapılacağı, üretici, aracı ve tüketicilerin bir araya gelebileceği bir ticaret borsasının da kurulması elzemdir. Kalite ve fiyatların dengelenmesi ve istikrar kazanması ve bu sayede de hem üretici hem tüketicilerin korunması, bal üretimi ve ticaretini il ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri haline getirebilir. Bu makalede öncelikle bu borsanın Bingöl ili için neden önemli olduğunu tartışacak; ardından da kurulacak borsa için en uygun teorik alt yapıyla birlikte uygulanabilir bazı pratikler de sunacağız.

Anahtar Kelimeler: Arıcılık, Bal, Bal Borsası, Ticaret Borsası, Arıcılık Ekonomisi

Abstract

Honey production is one of the potential locomotive sectors of Bingöl's economy. However, the necessary steps towards professionalization have not yet been

1 Yrd. Doç. Dr, Bingöl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, e-mail: bilalbagis@yahoo.com.

2 Yrd. Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, email: cayurtseven@yahoo.com

taken. For this reason, although the product's value added is very high, it has not yet been utilized sufficiently. The fact that Bingöl University is chosen among the pilot universities under the new framework of 'Regional Development-Focused Mission Differentiation and Specialization' program, and beekeeping has been selected as the primary product to focus on; this fate can indeed be reversed. In addition to regulation of production standards, producer and consumer relations and increasing production quantity and quality; establishment of such a trade exchange market, in which trading can be made, the producers and the consumers can come together, is essential. In this article we first discuss why this trade exchange is important for Bingöl and then present the most appropriate theoretical framework and some applicable practices for such a trade exchange.

Keywords: Beekeeping, Honey, Honey Exchange, Commodity Exchange, Beekeeping Economy

1. Giriş

Kurumsal kalite, rekabet ortamı, bilgi akışı ve regülasyon, pazar ekonomilerinin önemli tartışma konuları arasındadır. Bu ana unsurlar, sektörlerin verimliliğinden istihdama; kaliteden, sürekliliğe tüm aşamalarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilerler. Arıcılık ve bal üretimi de bu sorunların ve tartışmaların yoğun yaşandığı sektörlerden biridir. Elbette, bal üretimi ve endüstrisinin verimliliği ve etkinliği ile ilgili sıkıntılar yaşayan sadece Bingöl ili değildir. Türkiye genelinde de bu endüstriden yeterince faydalanılamamaktadır. Örneğin, Türkiye, bal üretiminde ilk 3'te yer almasına rağmen, bal ihracatında sonlarda yer almaktadır. Arıcılık ve bağlantılı ürünlerde patentleşme, satış ve pazarlama gibi faaliyetlerin profesyonelleşmesi ve gerekli adımların ivedilikle atılması bu yüzden ciddi önem arz etmektedir. Bu noktada da bal borsası gibi kritik kurumsal yapılar önem arz eder.

Arıcılık ve bal üretimi ile ilgili araştırma ve geliştirme faaliyetlerinden; standardizasyona atılacak tüm adımların ve yeniliklerin katma değere ve dolayısıyla da paraya dökülmesi, ilin ekonomisine, istihdam ve kalkınmaya doğrudan etkisinin olması elzemdir. Bu noktada da, tüm bu faaliyetlerin ekonomik analizleri ve etki analizlerinin etkin bir şekilde yürütülmesinin önemi ve gerekliliği öne çıkmaktadır.

Bu doğrultuda, bu çalışmanın temel argümanlarından biri şudur: Türkiye'de nasıl, bugün, Ordu ili arıcılık, Giresun fındık, Rize çay üretimi ve fiyatlarının belirlenmesinde öncü ve merkezi bir rol üstleniyorsa; Bingöl de bal üretimi ve pazarlanması, fiyatlarının belirlenmesinde öncü rol oynayabilir. Borsa kurulması çalışmalarını o yönde atılacak adımların en önemlilerinden biridir. Nitekim, Türkiye'de, bugün tüm bal borsasına hitap eden etkin ve verimli çalışan bir borsadan bahsetmek zordur. Mevcut girişimler de, büyük ölçüde, başarısız, verimsiz veya en azından beklentileri karşılamada yetersiz kalmış görünmektedir.

Fiyatların belirlenmesinin yanı sıra, borsalar, farklı finansman opsiyonlarının oluşturulması, bu yönde bilinçlenme veya en azından, bu anlamda bilincin oluşturulması için de önemli bir destek sunabilir. Hem opsiyonların geliştirilmesi hem üreticilere tanıtılması noktasında, borsanın fonksiyonu beklenilenin üzerinde olabilir. Borsaların önemli bir fonksiyonu da veri akışını düzene sokması ve sağlam bir bilgi kaynağı sunmasıdır. Veri toplamak ve geliştirmek bugün arıcılık ve bağlantılı sektörlerin temel sorunlarından biridir. Bal borsası gibi bir yapı da bu açığı da kapatabilir.

Diğer yandan; önemli bir başka nokta da, bal üretiminde söz sahibi illerden Ordu'da dahi onca yatırıma, destek ve altyapıya rağmen; henüz profesyonel anlamda bal ve arıcılık ile ilgili araştırmalar yapılabildiğini söylemek çok mümkün değildir. Bu durum Türkiye ekonomisi için genel anlamda olumsuz olsa da, Bingöl gibi bu alanda söz sahibi olmak için iddialı bir giriş yapan yeni şehirler için ciddi bir avantajdır. Ancak, bu adımlar atılırken; teknik altyapısı güçlü kadrolar oluşturulması oldukça önemlidir. Ordu'daki Arıcılık Araştırmaları Enstitüsü, bugün, profesyonelleşme ve ciddi bir araştırma merkezi olma potansiyelinden henüz uzak görünmektedir. Örneğin, bal borsası kurulması fikri, şu aşamada projelere dökülmeye çalışıldığı halde; ciddi bir teorik ve sayısal altyapı gerektirdiğinden hayata geçirilebilmiş değildir. Ciddi bir modelleme altyapısının kurulması, bu sıkıntıların Bingöl örneğinde de yaşanmaması için elzemdir.

Borsa gibi kurumsal kimliklerin yanında, bu borsalarda işlem görece ürünlerin kalitesi de önemli bir konudur. 2015'te, İstanbul'da farklı ülkelerden yüzlerce bal üreticisinin bir araya geldiği bir organizasyonda, uluslararası bir jüri bal test işlemi gerçekleştirmiştir. Bu testlerden de, uzun bir eleme sürecinin sonunda, finale çıkan 29 bal arasından Bingöl balı birinci olmuştur.² Benzer şekilde, 2017 Eylül ayında, İstanbul'da yapılan Apimondia Dünya Arıcılık Kongresi'nde de (Apimondia 2017), Bingöl Balı, onlarca ülkeden yüzlerce bal arasından ikinci seçilerek kalitesini testlemiştir³. Bu durum, Bingöl balını özel ve Bingöl'ü de potansiyel olarak kaliteli bal üretiminde merkezi illerden biri yapabilir. Bu durum aynı zamanda, bal üretimi ve satımını bir düzene sokmayı da gerekli kılmaktadır.

Bal, Bingöl ile özdeşleşmiş temel ürünlerden biridir. Ancak bu özdeşleşmeden ekonomik getiri anlamında henüz yeterince faydalanılamamaktadır. Bal üretimi, Bingöl ekonomisinin kalkınması için kritik sektörlerden biri olabilir. Ancak henüz profesyonelleşme yönünde ve maksimum verim elde etme yönünde gerekli adımlar atılabilmiş değildir. Mevcut durumda hala dağ ve bayırda, kişisel pazarlık gücü, ilişkiler ile mal ile ilgili bilgi alınmakta ve alım-satımlar yapılmaktadır.

2 http://www.bingolhaberci.com/haber/bingol_1/bingol-bali-turkiye-birincisi-oldu/3152.html

3 <https://hayvancilik.bereket.tv/BINGOL-BALDA-DUNYA-IKINCISI.n181.html>

Daha profesyonel çalışacak bir bal borsası, balın içeriği, katkı maddeleri ve kalitesi ile ilgili testleri ve içerik analizlerini içeren raporları zorunlu koşacağı için; balın kalitesi ve ekonomik getirisinin maksimize edilmesi noktasında ciddi faydalar sağlar. Bu analizlerin de, arıcılar birliği veya bal borsası gibi kurumsal, tüzel emin ellerde olması önemlidir. Bal borsası da, bu yüzden gereklidir. Bu durum da, balın kalitesi, içindekileri ve diğer tüm ayrıntıları gösterecek bir analiz laboratuvarı ve ilgili teknik birimler kurmayı da zorunlu kılar. Ardından da, bir fiyat ve kalite tablosu oluşturulur. Yani, bir dijital ortamda, fiyat, kalite ve kaynak sıralanır. Devamında da, kalite ve fiyat tablosu oluşturulmalıdır (bal analiz tablosu). Tüm bunlar da, sağlam bir bal borsası kurumsal kimliği ile mümkündür.

Diğer yandan, bal gibi tarım ürünlerinin dört ana sorunu: üretim miktarı (rekolte), kalite, fiyat ve gelirden istikrarsızlıklardır. Tarımsal ürünlerde mevsimsel, iklimime dayalı ve küresel riskler çoğunlukla daha fazladır. Bu sorunlar hem arz hem talep tarafı ile ilgilidir. Özellikle de fiyat hareketleri sorunu, hasat dönemleri dışında önemli bir problemidir. Bu sorunla baş etmenin önemli yollarından biri borsaların ve mümkünse onlara bağlı çalışacak lisanslı depoculuk merkezlerinin varlığıdır. Özellikle de vadeli işlemler borsalarının varlığı önemlidir. Burada bahsi geçen vadeli işlemler borsası, esasında, fiyatların belli kontratlar ile daha uzun bir süre zarfında dengelenmesi sürecidir.

Bal ticaret borsası gibi bir yapı veya tüzel kişilik, balın alımı ve satımını belli bir kurumsal yapıya oturtabilir ve serbest piyasada oluşan fiyatın tespit, tescil ve kamuoyuna ilanını daha profesyonel ve düzenli yapabilir. Bu çalışmada önerilen bal ticaret borsası, temelde:

- Bal üretiminin tarımsal ve zirai risklerinin yönetimi ve buna yönelik kantitatif analizler,
- Bu ürünlerin etkin fiyatlanması ve piyasasının oluşturulması (gerçek fiyatını bulması),
- Balın kalitesinin artırılması ve analizler yardımıyla kaliteli üretimin teşviki,
- Bal fiyatlarının ve üretimin standartlaşması, bu yolla da aşırı fiyat dalgalanmalarının engellenmesi,
- Fiyatların dengelenmesi ve bu sayede de hem üretici hem tüketicinin korunması,
- Tahlilleri yapılmış, içeriği ve kalitesi belli, güvenilir bal sunulması,
- Bu sayede dış pazarlara ve rekabete açılma ve ihracat potansiyelinin de artırılması,
- Markalaşma ve pazar sorununu aşmanın önünün açılması,
- Hem yurtdışı hem ülkenin farklı bölgelerindeki bal fiyatlarının takibi ve internet ortamında herkesin (tüm ilgili alıcı ve satıcılar) faydasına sunulması, fonksiyonlarını üstlenir.

Arıcılık, Bingöl ekonomisinin potansiyel lokomotif sektörlerinden biridir. Akademik ve teorik çalışmaların yanında, bu sektörün gelişimi ve dönüşümünün bölge insanına ve ilin kalkınmasına katkıları da önemlidir. Arıcılık ekonomisinin altyapısının iyi oturtulması, teorik ve kurumsal altyapısının ehil kişiler ve kurumlarca düzenlenmesi ve ortaya koyulması bu yüzden gereklidir. Bu makale, Bingöl’de, hem ilin hem bölgenin ihtiyaçlarını karşılama potansiyeli taşıyan bir bal ticaret borsasının kurulmasının önemini ve potansiyel ekonomik katkılarını incelemektedir. Kurulacak bir borsa için teorik modelleme önerisinde bulunulmuştur.

Çalışma, öncelikle bal ticaret borsası’nı tartışmaktadır. Ardından da kurulacak borsa için teorik alt yapı önerileri getirmektedir. Bu proje, temelde, bal ve arıcılık endüstrisi ile ilgili teorik süreçleri yönetecek bir merkez; AR-GE ve standardizasyonlar ile fiyatlamaların standartlaştırılması ile ilgili bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bingöl gibi, üretimin, miktar olarak olmasa da, coğrafik ve stratejik önemli merkezlerinden birinde kurulacak borsa gibi bir kurumsal bir yapı, bu teorik eksikliği telafi etme noktasında katkı sağlayabilir.

2. Bal Borsasının, ilin kalkınması ve sürdürülebilir kalkınmaya potansiyel katkıları

Yukarıda potansiyel birçok faydası sayılan ticaret borsasının Bingöl ilinde özellikle önem teşkil edecek müspet sonuçları ise bu bölümde özetlenmektedir.

Bal kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesi ve markalaşma ile birlikte, balın fiyatı ve katma değeri de artacak; dolayısıyla da il ekonomisine katkısı da ciddi oranda artacaktır. Markalaşma ve üretim kalitesi ile pazarlanmasının önemi oldukça büyüktür. Bal üretiminin, il ekonomisinin kalkınmasına temel etkisi ve üç önemli katma değeri: istihdam, kişi başı gelir ve sağlıktır. Bal üretimi, bu üç temel etki ile, Bingöl ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olabilir. Arıcılık faaliyeti yoğun ve kaliteli olan ülkelerde daha sağlıklı bireyler ve nesiller yetişmekte, yaşam kalitesi açısından da yüksek bir katma değer oluşturulmaktadır. Bu yönde atılacak yeni adımlarla, katma değer üretilmesi süreci doğrudan garantiye alınmış olacak. Bu sayede de;

- Balın kalitesi ve markalaşma için adımlar atılması sağlanabilir,
- Patentleşme ve yeni markalar oluşturma çabaları desteklenmiş olur,
- Mevcut kapasitenin artırılması ve artan üretim için yeni alıcılar ve pazarların bulunması çabaları desteklenmiş olur,
- Florası, bitki örtüsü, bal ormanı vs. gibi doğal kaynaklar veya altyapısı sağlamlaştırılmış olur,
- Bal üreticilerinin; üniversite ile işbirliği, profesyonelleşme ve proje üretebilme kapasitenin artırılması sağlanmış olur.

Balda kalite ve standartların tutturulması ihracatın da önünü açacaktır. Balın kalitesinin yükseltilmesi ve üretimde standartların tutturulması, balın uluslararası piyasalarda da satılması ve rekabetine ön-ayak olacaktır. Vadeli işlemler yoluyla da üretimin planlanması ve kalitenin oturtulmasının önü açılmış olacaktır. Önceden tahmin edilebilen dalgalanmalar minimize edilebilir. Vadeli işlemler üzerinden risk paylaşılmış ve dağıtılmış olur. İş dünyası için de risklere karşı sigorta amaçlı yeni bir enstrüman oluşturulmuş olur. Riskten kaçınmak için vadeli işlemler borsasında alım (bazı durumlarda da satış) yapılabilir.

Arıcılık ve bal üretimi, benzer tarımsal iş kollarına oranla, daha sınırlı fiziksel sermaye gereksinimi olan; çok kısa zaman zarfında da (kalite tutturulduğu takdirde de) iyi getiri sağlanabilecek sektörlerden biridir. Anzer balı buna güzel bir örnektir. Bu sektör için, arazi veya arsa alıp büyük tesisler yapmaya da gerek yoktur. Ekstra bir iş olarak da, ek getiri sağlamak için, iyi bir plan ve programla işin ehillerinin yanında da arıcılık yapılabilir. Daha spesifik olarak da, arıcılık, kırsal bölgelerde bütçe için önemli bir faaliyettir. Üniversite, bu noktada yol gösterici ve bilgilendirici rolüyle il ekonomisi ve kırsal gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi noktasında ciddi katma değer sağlayabilir.

Markalaşma ve üretim kalitesi ile balın pazarlamasının iyi yapılmasının önemi oldukça fazladır. Bal kalitesinin ve standartlarının yükseltilmesi ve markalaşma ile birlikte, balın fiyatı ve katma değeri de artacak; dolayısıyla da il ekonomisine katkısı da ciddi oranda artacaktır. Patentlerin bir an önce alınması gerekmektedir. Üniversite ve arıcılar birliği gibi paydaşlara bu anlamda ciddi bir sorumluluk düşmektedir. Üniversite ve arıcılar birliğinin daha aktif çalışması, bal borsası ve üretiminin standardizasyonu için de öncülük üstlenmesi beklenmelidir.

Tüm bunları düşünerek; balının kalitesi ün yapmış Bingöl, Türkiye'deki önemli bir açığı kapatarak teori ve inovasyon anlamında Türkiye bal endüstrisinin merkezi olabilir. Nitekim, Temmuz 2017'de Bingöl Üniversitesi, FKA ve Bingöl Arıcılar Birliği işbirliği ile sunulan "Bingöl'ün Balı, Türkiye'nin Markası (Bingöl's Honey, Turkey's Brand)" IPA-2 projesi de, gerekli teknik altyapı, analizler ve insan kaynağı geliştirme eğitimleri ile bal borsasının teknik altyapısını kurmayı amaçlamaktadır.

3. Bal Ticaret Borsası

Ticaret borsaları, fikir itibariyle, ticari hayatın tam merkezindeki kuruluşlardır. Piyasa ekonomisinin işlemesi ve daha demokratik sektörel yönetimlerin oluşması açısından da özel önem arz-ederler. Hem üretici hem satıcıyı korumayı amaçlarlar. Bu borsalar, alıcılar için arzın temini ve fiyat standardizasyonu sağlarken, satıcılar için de en iyi fiyattan ürünlerin hızlıca satılabilmesi imkânı sağlamayı amaçlarlar.

Bal için de, mevcutta, bazı yerel ticaret borsalarında, diğer ürünlerin yanında balın da ticaretine izin verildiği için; özel bir ticaret borsası kurulmasının önünde engel bulunmamaktadır.

Bal üretimi endüstrisi aracılar (balın asıl üreticileri), balcılar (aracılar, satıcılar ve bazen de üreticiler) ve tüketicilerden oluşur. Mevcut durumda tüm bu ekonomik oyuncular arası ilişkiler karmaşık, düzensiz ve çoğunlukla da ikili ilişkiler ile akrabalık ilişkilerine dayanır. Bal piyasasında alış verişi ve fiyatların belirlenmesinin bir ticaret borsasına bırakılması, bu gerçek malların alınıp satıldığı piyasayı kontrol eden bir mekanizma kurarak; belli kurallar ve standartlar ile ticari hayatı tüm oyuncular için kolaylaştırmış olur.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununun (18.05.2004 tarihli ve 5174 numaralı) üçüncü kısım ve birinci bölümdeki kanunun ilgili maddesi, ticaret borsalarını şöyle tanımlar:

“Ticaret borsaları, bu Kanunda yazılı esaslar çerçevesinde borsaya dahil maddelerin alım satımı ve borsada oluşan fiyatlarının tespit, tescil ve ilânı işleriyle meşgul olmak üzere kurulan kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlardır.”

Önerilen Bingöl Bal Borsası'nın (BBB) örnek alındığı ticari borsalar, üretici, alıcı ve diğer aracı satıcıların bir araya geldiği, karşılıklı ilişkilerin düzenlendiği ve bu süreçte ilgili kişilere yol göstermeyi amaçlayan kurumsal yerlerdir. Bal borsasının temel amacı balın üretilmesi, pazarlanması ve tüketilmesi sürecinin serbest piyasada rekabet kuralları içerisinde yürütülmesidir. Bu sayede de karşılıklı güven ve işbirliği fırsatları geliştirilebilir; pazarın etkinliği ve verimliliği artırılabilir; ildeki arıcılık piyasasının güçlü sosyal sermaye potansiyeli aktive edilebilir (Bagis 2017). Bal borsası, balın alımı ve satımını belli bir kurumsal yapıya oturtabilir ve serbest piyasada oluşan fiyatın tespit, tescil ve kamuoyuna ilanı edebilir. Bu amaçla kurulan bir borsa:

- Balın fiyatının istikrara kavuşturulması ve fiyattaki volatilitenin azaltılması, bu sayede de hem üretici hem tüketicilerin korunması,
- Bal kalitesinin ve standartlarının yüksek tutulması,
- Alıcılar ve satıcıların aynı ortamda buluşturulması,
- Alıcılar için arzın temini ve fiyat standardizasyonu, satıcılar için de iyi fiyattan ürünlerin hızlıca satılabilmesi,
- Ticari ürünlerin el değiştirmesi ve işlemlerin tescili,
- Borsadaki ürünlerin fiyatlarının arz ve talep çerçevesinde belirlenmesi ve ilanı,
- Karşılıklı ilişkilerin düzenlenmesi ve alıcı-satıcı yükümlülüklerinin düzenlenmesi,

- Yurtiçi ve yurtdışındaki piyasalarda ilgili ürünlerin fiyatlarının takibi,
- Gerçek malların alınıp satıldığı piyasanın kontrol edilmesi,
- Belli kurallar ve standartlar ile ticari hayatı tüm oyuncular için kolaylaştırılması,
- Balın fiyat ve pazarının istikrara kavuşturulması ile üreticilerin geliri ve mesleklerinin güvence altına alınması,
- Balda kalite ve standartların tutturulması ihracatın da önünün açılması,
- Bal üretimi ve satışı sürecine, daha genelde de, sektöre yeni yatırımcılar ve finansman çekilmesi,
- Rekabetçiliğin artması, pazardaki tekellerin kırılması ve üretici ile tüketicinin korunması,

gibi temel işlevler üstlenir. Bu işlevler de alım ve satım işlemlerinin tescili ve aynı malın piyasasında rekabet ortamının oluşmasını sağlamak ile mümkün olur. Bu sayede de, hem üretici hem satıcıyı korumayı amaçlar. Ticaret borsalarının işleyişi, daha popüler ve yakından takip edilen menkul kıymet borsalarının ve piyasalarının işleyişine büyük oranda benzer. Her iki borsada da;

- Fiyatlar arz ve talebe göre belirlenir,
- Piyasada tek bir fiyat oluşması beklenir.

Ancak temel farklılıklar da söz konusudur. Örneğin, klasik borsalarda alınıp satılan şey hisseler (sahipliği gösteren kağıtlar) iken; ticaret borsasında alınıp satılan şey gerçek ürünlerdir (emtia - zirai ürünler gibi),

Ancak, aşağıda da görüleceği üzere; bunlar dışında da fiyatlama noktasında bazı temel farklılıklar da mevcuttur. Örneğin, Borsa-İstanbul'da tercih edilen müzayede türü, çoklu fiyat ve sürekli müzayede türüdür. Borsada işlemler yürütülürken de, fiyat önceliği ve zaman önceliği temel prensiptir. Bal borsası için ise, balın fiyatının ve alıcı-satıcı buluşturulmasının, yapılış şekli; açık artırma usulüne (serbest piyasa fikrine uygun olarak) benzer kapalı bir usulle belirlenebilir. Spot (anlık piyasa fiyatı) işlemler ile fiyatlar belli alt ve üst sınırlar içinde dalgalanmaya bırakılabilir. İşlemler, belli bir müzayede salonunda brokerlarca aynı anda yapılabilir.⁴ Video-wall ve internet aracılığıyla da anlık işlemler, fiyat ve değer açıklama hizmeti verilebilir. Böylelikle, tüm alıcı, satıcı ve ilgili diğer resmi ve özel kurumlara ürünün fiyatı, kalitesi ve miktarı ile ilgili bilgi verilmiş olunur.

Mevcut durumda, Türkiye'de tüm bal piyasalarına hitap edecek bir borsanın varlığından bahsetmek pek mümkün değildir. Bal piyasası, büyük oranda, arz ve talebi buluşturan ve fiyatları dengeleyen oturmuş bir borsadan mahrumdur. Mevcut

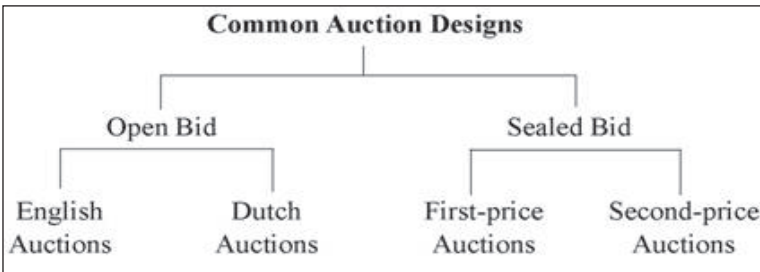
4 Böyle bir müzayede salonu tahminen 100bin TL tutacaktır. Bunun için de maliyeti üstlen - bilecek mali yönden güçlü kurum ve sponsorların varlığı önemlidir.

spesifik bal borsaları veya ticaret borsaları bünyesinde kurulan bal ticareti borsaları da çoğunlukla etkisiz kalmaktadır. Mevcut borsa girişimleri, ya çok spesifik bir bal türüne odaklandığı için kapsam sorunu yaşamakta ya da sadece belli bir küçük pazara hitap ettikleri için ilgi alanı dışında kalmaktadır.

Bunların yanı-sıra, bir borsanın kurulması ciddi bir teknik, teorik altyapı ve maddi yükümlülük gerektirir. Örneğin; ticaret borsasının kurulumu, ciddi bir yazılım alt-yapısı, akademik anlamda modelleme yetisi yüksek üniversite ve akademisyenlerle çalışılması; fiyatlamaların modellemelere dökülmesini gerektirir. Üniversite, Sanayi ve Ticaret Odası, Aracılar Birliği, Belediye, özel şirketler gibi kurum, kuruluş ve STK'ların ortak çalışması ve birlikte hareket edebilmesi bu anlamda ciddi önem arz-eder.

4. Teorik Altyapı

Binlerce yıllık mazisi olan müzayede geleneği ve kurumu, bugünün modern ekonomileri ve finansal piyasalarının da tam merkezindedir. 2016 yılının Nobel ödülüne de konu olan, modern zamanların karmaşık karşılıklı ilişkileri ve buna bağlı olarak, bu ilişkileri düzenleyen görsel ve yazılı kontratlarının en verimli, en yüksek faydayı sağlayan dengeyi bulması gerekliliği önemli bir kaygı olmalıdır. Müzayede tarihi, özenle takip edildiği takdirde, fizyokratlar ve liberallerden, İslam İktisadına kadar geniş bir alanda uygulama alanı olduğu; hatta pazar ekonomilerinde verimli dengeyi (efficient frontier) yakalamanın önemli bir yolu olabileceği görülmür. Müzayede veya ihale teorisi, konuttan, doğal kaynaklara, tahvillerden, tarım ürünlerine geniş bir alanda uygulama alanı bulan; dominant dengenin bulunması noktasında katma değer sağlayacak önemli bir araçtır.

Şekil 1: Müzayede türleri özeti.

Tüm bu piyasalarda belirsizlik ve fiyat hareketleri, hem satıcının hem alıcının fiyat hareketlerinden etkilenmeye bu kadar açık olması; müzayedelerin (müzayede veya ihale türü) yapılaş tarzının dikkatli seçimini zorunlu kılar. İki tür ana ihale türünden (kapalı zarf usulü ve açık artırma veya düşürme türü) biri tercih edilir.

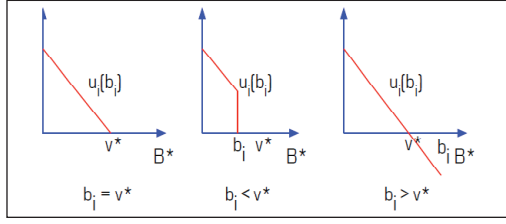
Balın fiyatlanması noktasında bizim önerimiz, alıcı ve satıcıların risk nötr olduğu varsayımı altında, “ikincil fiyat müzayedesidir” (Milgrom ve Weber, 1982; Vickrey, 1961 & Smith and Chase, 1975). Yani, herkesin bir fiyat teklif edeceği ve en yüksek teklifin kazanacağı; ancak, kazanan kişinin en yüksek ikinci teklif fiyatını ödeyeceği müzayede türüdür. Bu müzayede türü, risk nötr varsayımı altında, İngiliz müzayedesini ile de aynı dengeyi (daha baskın olan Nash dengesini) verir. Bu ihale türü aşağıda daha ayrıntılı olarak da incelenmiştir.

Bu ihale türünde, herkes (temelde tüketiciler) en adil fiyatın belirlenmesi için en yüksek ve makul teklifleri sunar. Benzer şekilde, üreticiler de, fiyatları kabul edilebilir seviyede belirleneceği için daha kazançlı çıkar. Kaliteden ödün vermek zorunda kalmaz. Smith ve Chase, kapalı zarf usulü ihale (sealed-bid) türünün bilgi akışının mükemmel olmadığı durumlarda dahi Nash dengesini (Bayes-Nash) getirdiğini gösterir (Smith ve Chase 1975). Bu da, bal piyasası gibi bilgi akışının karmaşık ve kirli olduğu piyasalarda, açık artırma (İngiliz) veya düşürme (Dutch) müzayede türlerinin neden öncelikli olarak tercih edilmediğini açıklar. Diğer yandan, Oren ve Rothkopf da, sonsuz sayıda tekrar eden bir fiyat pazarlığı oyununun dahi tek periyotluk bir fiyat oyununun (one-shot auction) sonucunu verdiğini gösterir (Oren ve Rothkopf 1975). Pazarlıkların sürekli sürdüğü ve fiyat hareketlerinin periyodik olarak tekrar eden süreçlerle yenilendiği böyle bir piyasada, denge fiyatların bir periyottaki fiyat ile uyumlu olması önem arz eder.

4.1.) İkincil-fiyat müzayede türü (Second price auction - Vickrey)

İkincil-fiyat müzayede türü, kapalı zarf usulü (sealed-bid ya da closed auction) ihale türüdür. İkincil-fiyat müzayedelerinin en önemli özelliklerinden biri basitlikleridir, yani sağladıkları kolaylıktır. Sağlanan gelir anlamında da, şekil-1’de de özetlendiği gibi, hasılat eşitliği teoremine göre, birinci veya ikinci fiyat müzayede türleri arasında fark yoktur (Smith ve Chase 1975). Fiyat pazarlığı yapanların aşırı risk-sever (risk-lover) veya riskten kaçan (risk-averse) profil çizmemesi şartı ile de bu eşitlik her zaman geçerlidir.

İkincil (Generalized Second Price veya Vickrey auctions) müzayede türü, piyasadaki gerçek fiyatların bulunduğu özel bir müzayede türüdür (Vickrey 1961). Herkesin aklındaki gerçek fiyatı önermesi dominant stratejidir. Ancak, burada, daha komplike ve tek fiyatlı müzayedelerin (ilk fiyat müzayede türü) aksine, zayıf bir dominant stratejiden bahsedilmektedir. Özellikle de, sürekli pazarlıkların ve fiyat mücadelelerinin yaşandığı ortamlarda, verilen en yüksek fiyatın geçerli olduğu first-price-auction yerine, second-price daha uygun düşer. Bu anlamda da, hisse piyasası gibi (örneğin Borsa İstanbul) dinamik müzayede ortamlarında daha uygun bir ihale türü olarak karşımıza çıkar.

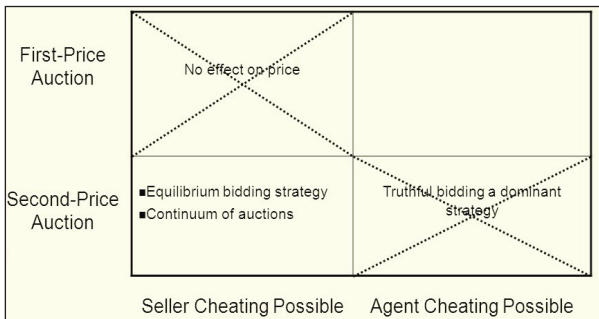

Şekil 2: Burada B'ler teklif ve u da faydayı V de gerçek değeri göstermektedir.

Diğer yandan, tek bir fiyatın tek seferde önerildiği bir müzayede türünde ise first-price auction daha uygundur. Ancak, bilindiği üzere, bal ve benzeri piyasalarda gerçek fiyat, uzun bir pazarlık sürecinin ve fiyat rekabetinin sonunda ortaya çıktığı için, gerçek piyasa fiyatı ancak ikinci en yüksek fiyatın ödeneceği garantisi ile sağlanabilir. İkincil-fiyat müzayedeleri, aynı zamanda, şekil-2’de de görüldüğü üzere, oyuncuları akıllarındaki gerçek fiyatı pazarlığa yansıtma noktasında daha dürüst olmaya zorlar.

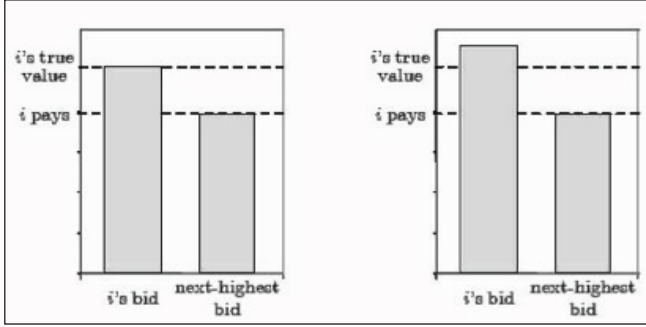
İkincil-fiyat müzayedeleri ile ilgili en çarpıcı örneklerden biri ünlü Alman yazar Goethe’nin, 1797’de, bir el yazması, müsvedde çalışmasını yayın evine ikincil fiyat üzerinden sattığını gösteren mektuptur (Mandelkow 1968 ve Moldovanu & Tietzel 1998).

Bu ihale tarzının en temel özelliği, getirisi yüksek, daha baskın ve daha avantajlı oluşu; herkes için en uygun strateji oluşunun ‘kanıtlanmış (strategy-proof)’ olmasıdır. Yani, hiç kimse, gerçekte teklif edeceği veya etmek istediği fiyatın altında (değerden daha düşük) teklif etmeyecektir. İkincil-fiyat müzayedelerinde, herkes kendi fiyatını önermeyi tercih eder. Bu sayede de satıcının geliri maksimize edilmiş olur. Bu da bal piyasası için istenilen ihale türü olarak düşünülebilir. Bu sayede, ne satıcılar kaybederler ne de alıcılar zarar ederler. Piyasada, bal, gerçek değerini almış olur. İkincil-fiyat müzayedeleri, alıcıyı da koruyarak; gelirin ve verimliliğin maksimize edilmesi noktasında fayda sağlarlar. Bu sayede, gelirin adil dağıtımı sürecine de katkı sağlanmış olur.

Şekil 3: İkincil-Fiyat Müzayedeleri, oyuncuları dürüst olmaya zorlar.

Aşağıdaki şekilde görüleceği üzere, daha dürüst davranan ve daha yüksek teklifi sunan oyuncu hem ihaleyi alır; hem aklındaki daha düşük fiyatı ödemiş olur. Dürüst olan 'i' oyuncusu bu ihaleden her hâlükârda kazançlı çıkar.

Şekil 4: İkincil-Fiyat Müzayedelerinde, oyuncular, kendi faydaları için daha dürüst olmaya zorlanır.

Tüm bu yönleriyle Bingöl için refahı maksimize edebilecek müzayede türünün ikincil-fiyat müzayedeleri olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında düşünülebilecek alternatif müzayede türlerine de aşağıda kısaca değinilmiştir. Ancak öncesinde, konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda, bir örnek üzerinden konu netleştirilmeye çalışılacaktır.

	C=7	C=9	C=11	C=13
B=12	3	1	-1	0
B=10	3	1	0	0
B=8	3	0	0	0

Şekil 5: Burada, B, sizin teklifinizi; C de, müzayededeki diğerlerinin en yüksek teklifini gösterir.

Burada, bahsi geçen ürün için sizin belirlediğiniz değer ' $v=10$ ' olsun. B, sizin teklifinizi; C de, müzayededeki diğer oyuncuların en yüksek teklifini gösterebilir. Getiriniz, ihaleyi kazanırsanız, her zaman ' $v-c$ ' olarak hesaplanacaktır. Aksi durumda da '0'dır. Bu durumda, basit bir Nash dengesi hesabı, dominant stratejinin, bu ürüne 10 lira değer biçmek olduğunu gösterir. Bahsi geçen teklif, gerçek değeri de vereceği için, aynı zamanda, 'gerçek-değeri-ortaya-çıkarıcı' bir stratejidir.

4.2) İlk fiyat müzayede türü (The first price auction)

İlk fiyat müzayede türü, kapalı zarf usulü ihale türüdür. İlk fiyat müzayede türünün temel özelliği de, en yüksek fiyatı veren kişinin hem malı alması hem verdiği en yüksek fiyatı ödemesidir (Bulow & Klemperer 1996 ve Milgrom & Weber 1982).

4.3) İngiliz müzayede türü (English Auction - Açık artırma – Open ascending)

Açık bir ihale veya müzayede türüdür. İngiliz müzayedeleri, nispeten daha yaygındır. Çok farklı türleri olmakla birlikte, bir örnekle; fiyatların, sıfırdan en yüksek seviyeye doğru sürekli yükseldiği bir varsayım altında, tek bir alıcı kalana dek, müzayedeci fiyatları sürekli olarak artırır. Alıcılar herkesçe takip edilebilir ve bilinirler. Burada, her fiyat yükselişinde, önerdiği fiyat geçilen oyuncular sürekli oyundan çekilir ve eninde sonunda ikinci fiyat müzayedesini ile açık artırma müzayedesini aynı Nash dengesinde buluşmuş olur (Bulow & Klemperer 1996 ve Milgrom & Weber 1982).

4.4) Hollanda müzayede türü (The Dutch auction - Açık düşürme – Open descending)

Hollanda müzayede türü, açık bir ihale veya müzayede türüdür. Hollanda’da, çiçek pazarlarında, ihracat fiyatlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu müzayede türünde, bir müzayedeci çiçekler için çok yüksek fiyat belirler. Ardından, fiyatlar sürekli düşürülür. Bu durum, bir alıcı dur deyip çiçekleri almaya karar verinceye dek sürer (Bulow & Klemperer 1996 ve Milgrom & Weber 1982).

5. Borsa Kurulumu ve Geliştirilmesi

Bu çalışmanın önerisi, kısa vadede, tezgah-üstü diye anılan basit bir “Over the Counter – OTC” türü borsa oluşturulmasıdır. Uzun vadede ise, daha sürdürülebilir ve endüstrinin risk paylaşımı ve finansman gibi ihtiyaçlarına daha fazla cevap verebilecek bir vadeli işlemler ve bağlantılı elektronik bir borsa fayda sağlayacaktır. İlde, böyle bir yer kurulup; kısa vadede bir pano oluşturulabilir. Aracılar birliği, bu borsa ile, çok kısa bir sürede;

- Balın kalitesi (markalaşma ve kalite),
- Üreticilerin ismi, tere (üretici izin belgesi),
- Bal analiz raporu,
- Balın işlenmesi, dolmuş ve paketlenmesi,

gibi bilgiler sunar ve bir analiz tablosu oluşturulur. Balcılar ve hatta tüketiciler bunu görüp; ticarete öyle karar verir ve ticaretlerini yaparlar. Bu, hem aracı hem balcı için oldukça faydalı ve önemlidir.

Ticaret borsası yaklaşımı, ciddi bir yazılım alt-yapısı, akademik anlamda modelleme yetisi yüksek üniversite ve akademisyenlerle çalışılmayı gerektirir. Bu yolla, fiyatlamaların daha sağlam modellemelere dökülmesi sağlanabilir.

Diğer ürünler ve risk modelleme ile balın fiyatlanması ile ilgili modellerin kurulması, borsa kurulması süreci sonrası düşünülmesi gereken önemli bir konudur. Burada da, vadeli işlemler borsaları öne çıkmaktadır. Vadeli işlemler borsaları, esasında, fiyatların belli kontratlar ile daha uzun bir süre zarfında dengelenmesi sürecidir.

Spot (anlık piyasa fiyatı) işlemler ile başlayacak işlemler; orta ve uzun vadede, vadeli işlemler borsası, risk modelleme ve finansman olanakları ile geliştirilebilir. Özellikle de hasat ve verim dönemlerinin dışındaki fiyat hareketleri sorunu, önemli bir problemdir. Bu sorunla baş etmenin önemli yollarından biri borsaların varlığıdır. Özellikle de vadeli işlemler borsalarının varlığı bu noktada önemlidir. Vadeli işlemler borsaları, günümüzdeki yaygın örneklerden de anlaşılacağı üzere, aşağıdaki gibi noktalarda önemli sorumluluklar üstlenirler:

- Riskin paylaşılması ve daha rasyonel değerlendirilmesi,
- Yeni yatırımcılar çekilerek sektöre finansmanın sağlanması ve üreticinin desteklenmesi,
- Üretimin planlanması,
- Var olan stokların değerlendirilmesi,
- Gelirin zamana bölünmesi,
- Daha sağlıklı bir vergilendirme sistemi
- Tüketimin ve gelirin volatilitésinin azaltılması,

Teorik, sayısal modellemeler temelde bu ikinci aşamada devrede olacaktır. Vadeli işlemler borsacılığı modern borsacılığın da temelini oluşturur. Vadeli işlemler borsaları, örneğin, belli bir kalite ve miktardaki ürünün ileri bir tarihte teslim edilmek üzere parasının şimdiden ödenmesi esasına dayalı kontratlardır. Bu sayede de hem arz ve talep önceden garanti edilir, hem de fiyat dalgalanmalarına karşı önlem alınmış olunur.

Bu borsalar da, temelde, hem üretici hem tüketicilerin fiyat dalgalanmalarına karşı korunması esasına dayalıdır. Bu sayede de, fiyatların dengelenmesi süreci daha uzun vadeye yayılmış olur. Birçok durumda, artık, özellikle de vadeli işlemler ve ürün İhtisas borsaları, günümüzde çok daha önemli ve öncelikli hale gelmiş durumdadır.

6. Bingöl Bal Borsasının Önemi ve Özelliği

Bal borsasının en temel fonksiyonu, bal ve arıcılık endüstrisine, kooperatifçilikte olduğu gibi bir işbirliği kapısı ve kurumsal bir kimlik kazandırmasıdır. Kooperatifçilik ve işbirliği yoluyla sinerjinin ve sosyal sermayenin hayata geçirilmesi de burada önemli bir konudur (Bagis 2017). Burada bahsi geçen bal borsası, bir bölgede üretim yapan arıcıların bir bütün olarak birlikte hareket etmesi ve işbirliğine geçmesi için kurumsal bir yapı oluşturmuş olacaktır.

Sonraki adımlarda oluşturulacak vadeli işlemler borsası ile hem üreticinin finansman sorunu ve alıcı bulma sorunu halledilmiş olacak, hem kooperatifçilik örneğinde olduğu gibi, işbirliği ve dayanışma pekiştirilmiş olacaktır (alıcı-satıcı işbirliği). Bunun yanı sıra, bal borsası depoculuğun ve merkezi bir depolanma fırsatının da oluşturulmasının zeminini hazırlayacaktır. Bal borsası fikri, bu açıdan biraz da, kooperatifçilik ve depoculuk ve onlarla bağlantılı vadeli işlemler borsalarının işleyişi ve altyapısının oluşturulması ile de ilgilidir.

Borsanın temel fonksiyonu fiyat istikrarı ve uzun vadeli dalgalanmaların minimize edilmesidir. Hem spot piyasada rekabet koşullarının oluşturduğu sabit denge fiyatının belirlenmesi, hem vadeli işlemler piyasasında uzun vadeli arz ve talebi dengeleyecek denge fiyatların belirlenmesi noktasında özel önem arz eder.

Bal borsası, her şeyden önce balın kalitesinin yükseltilmesi noktasında önemli bir misyon üstlenecektir. Analizler ve denetimden geçmiş balın fiyatının yükselmesi, üreticiyi daha kaliteli bal üretmeye doğru itecektir. Ticaret borsaları, bununla birlikte, hem üretici hem satıcıyı korumayı amaçlar. Üreticilerin ellerindeki ürünleri piyasa fiyatından, alıcılara kolaylıkla ulaştırılmasını sağlayabildikleri için aslında, ekonominin etkin işleyişi ve devletin denetleyici ve düzenleyici rolüne katkıda bulunurlar. Bu sayede de, ürünlerin, gerçek fiyatlarından satılmasını sağlamış olurlar. Üreticiler, ürünlerini satmak için Pazar derdinden kurtulurken; alıcılar da kaliteli, güvenilir ve fiyatı uygun bala ulaşma fırsatı bulmuş olacaklardır.

Borsalar, devlet teşviklerinin, dolayısıyla da kamu üzerindeki çiftçi desteği yüklerinin azalmasına da fırsat verir. Ürünler gerçek değerlerini bulmaya yaklaşacağı için kamu teşviklerine ihtiyaç kalmamış olur. TMO gibi kamu kurumlarının yükünü hafifletir. Mallarını satamayan çiftçi ve diğer yerel üreticilerin, işlerini terk etmesi ve işsizliğin yükselmesi sorunlarını da hafifletmiş olur.

Ticaret borsaları, kayıt dışı ekonomi ile mücadele için de etkin bir unsurdur. Tüm ticari işlemler ve alış-verişler borsanın tescilli ve dolayısıyla da kamu denetiminde olacağı için, vergi kaçırma söz konusu olmayacaktır. Benzer şekilde, borsa üzerinden yapılan işlemlerde, alıcı ve satıcılar için vergi avantajı da söz konusudur (stopaj vergisi gibi).

Balın fiyat ve pazarının istikrara kavuşturulması ile üreticilerin geliri ve meslekleri güvence altına alınmış olacaktır. Özellikle de öngörülebilir dalgalanmaların (hasat dönemleri dışında gerçekleşen) önüne geçmek kolaylaşmış olur.

Balda kalite ve standartların tutturulması ihracatın da önünü açacaktır. Balın kalitesinin yükseltilmesi ve üretimde standartların tutturulması, balın uluslararası piyasalarda da satılması ve rekabetinin önünü açmış olacaktır. Vadeli işlemler yoluyla da, üretimin planlanması ve kalitenin oturtulmasının önü açılmış olacaktır. Önceden tahmin edilebilen dalgalanmalar minimize edilebilir. Vadeli işlemler üzerinden, risk paylaşılmış ve dağıtılmış olur. İş dünyası için de risklere karşı sigorta amaçlı yeni bir enstrüman oluşturulmuş olur. Riskten kaçınmak için vadeli işlemler borsasında alım (bazı durumlarda da satış) yapılabilir.

Ticaretin etkinliği ve verimliliği; sorunların ve işlemlerin hızlıca çözüme ulaştırılması, borsaların temel işlevidir. Anlaşmazlık ve uyuşmazlık hakem heyetleri sorunların çözümü noktasında daha aktiftirler.

Borsaların temel fonksiyonlarından biri de rekabeti artırmak, arıcılık ve bal endüstrisi ile ilgili kurumsal kaliteyi, standartları yükseltmek ve eğitim ve danışmanlık faaliyetleri ile kalkınmayı ve dönüşümü sürdürülebilir ve sağlam kılmaktır.

Bazı özel sektör firmalarının, balı piyasadan 7TL'den alıp; tüketiciye 70TL'ye sattığının yaygınlıkla konuşulduğu bir ortamda arıcılık ve bal endüstrisinin olumlu bir seyirde olduğunu iddia etmek doğru olmayabilir.

7. Sonuç ve Öneriler

Bingöl gibi anakaraya sıkışmış küçük Anadolu şehirleri, teknoloji yoğun, savunma sanayi, denizcilik veya ağır sanayi yerine öncelikle; emeğe dayalı, üniversite altyapısının kullanılabilceği araştırma ve geliştirme faaliyetleri, altyapısı bulunan ile özel spesifik sektörler ile emeğe dayalı hafif sanayi, tarım ve hayvancılık gibi temel alanlarda rekabet avantajı sağlamaya odaklanabilirler. Bingöl'ün mevcut potansiyeli göz önüne alındığında, odaklanılabilecek temel sektörler arasında 'arıcılık' rekabet avantajının rahatlıkla sağlanabileceği temel alanlardan biri olarak göze çarpmaktadır.

Bal üretimi, Bingöl ekonomisinin potansiyel lokomotif sektörlerinden biridir. Özellikle, balın sağlık açısından faydalı olması ve Bingöl coğrafyasının mevcut üretim altyapısı, temiz doğası, zengin florası, bu topraklarda bal üretiminin önemini gösterir. Bal, yüzlerce yıldır birçok hastalığın tedavisinde kullanılmıştır. Özellikle, tıp biliminde; balın sağlığa faydaları sıklıkla paylaşılmaktadır. Hakiki balın sağlık açısından bu kadar faydasının olması bile onun ne kadar önemli bir ürün olduğunu göstermektedir. Bu kadar önemli bir besin maddesinin pazarının regüle edilmesi de bir o kadar önemlidir.

Tüm bu faydaları ve üretim için uygun şartlara rağmen, bal pazarında bugün hala profesyonelleşme ve katma değer artırılması noktasında ciddi adımlar atılabilmiş değildir. Yukarıda da değinildiği gibi, balcılar, bugün balı arıcının çadırından veya deposundan gidip doğrudan alırlar. Balın kalitesini ölçmeden, net bilgi sahibi olmadan bal alınmak zorunda kalınmaktadır. Bal fiyatı da mevcut durumda, dağ başında arıcı ile yapılan pazarlıkla, piyasadaki etkin oyuncunun insafı ile belirlenmektedir.

Arıcılar birliğine bu anlamda ciddi bir sorumluluk düşmektedir. Daha aktif çalışmalı, balın borsası ve üretiminin standardizasyonu için ciddi bir öncülük rolü oynamalıdır. Mevcut desteklenmiş olan fabrikalarda ne üretim ne dolumun olmaması, kapasitenin aktif kullanılmaması sorunu devam etmektedir. Desteklerin etkinliği de önemli bir sorundur. Arıcılar birliği, borsa gibi kurumsal ve sürekliliği olan bir yer kurup; bir pano oluşturup tüm arıcılar ve balcılarının hizmetine sunarsa; balcılar bu fiyat-kalite skalasını görüp öyle karar verirler. Bu, hem arıcı hem balcı için oldukça önemlidir. Analizin emin ellerde olması kalite, güven ve süreklilik açısından ciddi faydalar sağlar.

Uzun vadede, özellikle de, vadeli işlemler borsasının da devreye girmesi ile üretimin ve diğer süreçlerin finansmanının kolaylaştırılması beklenebilir. Finansman sorununun aşılması ve işbirliği ile kolektif hareket etme mekanizmasının güçlendirilmesi, sosyal sermaye potansiyelinin harekete geçirilmesi; yeni finansman opsiyonları ile üretici ve aracılardan desteklenmesi önemli konulardır. Burada da borsa gibi kurumsal bir yapının önemi ortaya çıkmaktadır.

Borsa aracılığıyla, katma değer üretilmesi süreci doğrudan, garantiye alınmış olacak ve sürekli izlenecek, rekabetçiliğin artması ve pazardaki tekellerin kırılması ile üretici ile tüketicinin korunması daha kolay olacaktır. Artan rekabet ve çeşitlendirilen pazarlar ile birlikte; patentler de bir an önce alınmalıdır. Bal üretiminin;

- Miktarı artırılmalı,
- Kalitesi yükseltilmeli,
- Sektörün istihdamı artırılmalıdır.

Bal ve daha genel anlamda da arıcılık sektörünün, ilin kalkınması ve ekonomisine diğer katkılarının da önü açılmış olur. Dışa bağımlılığın (özellikle de ithalat bağımlılığının) azaltılması, dezavantajlı konumdaki gençlerin ve kadınların istihdamı ve ekonomiyeye katılımlarının da önünü açmış olacaktır.

Bal borsası fikri, bu açıdan biraz da, kooperatifçilik ve depoculuk ve onlarla bağlantılı vadeli işlemler borsalarının işleyişi ile de ilgilidir ve onların da altyapısını oluşturur. Vadeli işlemler yoluyla da, üretimin planlanması ve kalitenin oturtulmasının önü açılmış olacaktır. Önceden tahmin edilebilen dalgalanmalar minimize edilebilir. Vadeli işlemler üzerinden, riskler de paylaşılmış ve dağıtılmış olur. İş

dünyası için de risklere karşı sigorta amaçlı yeni bir enstrüman oluşturulmuş olur. Riskten kaçınmak için de sonraki adımlarda oluşturulacak vadeli işlemler borsasında alım (bazı durumlarda da satış) yapılabilir.

Bu makalede yapılan tüm bu analizler ışığında bal borsası kurulum fikrinin Bingöl ili için elzem olduğu anlaşılmış ve arka planda çalışacak temel teorik yapının ‘ikincil fiyat müzayedesı’ seçilmesi halinde toplam refahın ve verimliliğin de artabileceği ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- BAGIS, Bilal. (2017). “Strong Social Capital Potential is the Key to Growth (Güçlü Sosyal Sermaye Potansiyeli, Büyümenin Anahtarı)”, *Proceedings of the 2nd International Congress of Local Development and Finance (ICLDF - 2017)*, pp. 30-37.
- Bereket TV, “Bingöl Balda Dünya İkincisi” <https://hayvancilik.bereket.tv/BINGOL-BALDA-DUNYA-IKINCISI.n181.html>
- Bingöl Haberci, “Bingöl Balı Türkiye Birincisi Oldu”, http://www.bingolhaberci.com/haber/bingol_1/bingol-bali-turkiye-birincisi-oldu/3152.html
- Bingöl İli Arı Yetiştiricileri Birliği internet sitesi, <http://www.bingolaricilarbirligi.com/> 23 Mayıs 2017 tarihinde ulaşıldı.
- BULOW, Jeremy, and KLEMPERER, Paul. (1996) “Auctions versus Negotiations.” *A.E.R.* no. 86, pp.180-94.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu, 18.05.2004 tarihli ve 5174 numaralı kanun.
- MANDELKOW, Karl Robert, ed. (1968). *Goethe’s Briefe*. Hamburg, Wegner.
- MILGROM, Paul R. and WEBER, Robert J. (1982) “A Theory of Auctions and Competitive Bidding.” *Econometrica*, no. 50, pp. 1089-1122.
- Moldovanu, B. ve Tietzel, M. (1998). “Goethe’s second-price auction”. *Journal of Political Economy*, 106(4), 854-859.
- OREN, S. and M. ROTHKOPF, M. (1975) “Optimal Bidding in Sequential Auctions,” **Operations Research**, 23, no. 6, pp. 1080-1090.
- SMITH, B. and CHASE, J. (1975). “Nash Equilibria in a Sealed Bid Auction,” **Management Science**, no. 22, pp. 487-497.
- Türkiye Arı Yetiştiricileri Merkez Birliği internet sitesi, <http://www.tab.org.tr/> 8 Temmuz 2017 tarihinde ulaşıldı.
- VICKREY, W. (1961). “Counterspeculation, Auctions, and Competitive Sealed Tenders,” **Journal of Finance**, no. 16, pp. 8 - 37.